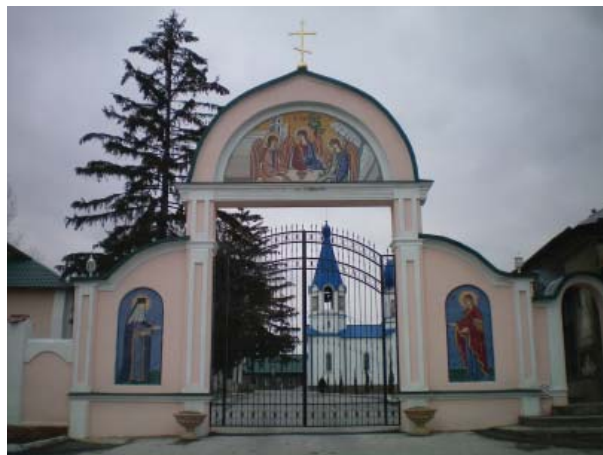

MĂNĂSTIREA FRUMOASA: TIMP ȘI MEMORIE

Doctorand *Vitalie MUNTEANU*

*The article **Frumoasa Monastery: Time and Memory** was developed in the manner of oral/verbal history, an alternative to the historical texts. Searching archives, the documents sealed up by centuries, records and history manuals, reports are opposed to the depositions of some eyewitnesses of time. The memory of people as a truthful document of history has been used as basis for reconstructing the history of Frumoasa Monastery from Călărăși district, Republic of Moldova. Oral History Interviews are kept in memory, while memory is a subjective tool for recording the past, always shaped by present and by the individual psychic. Narrated history can reveal the manner in which the values and actions from past, including the past itself, shapes the values and actions from present. In other words, the memory assures our continuity in time.*

Mănăstirea Frumoasa, 2009

memorie, iar memoria este un instrument subiectiv de înregistrare a trecutului, întotdeauna modelat de prezent și de psihicul individual. *Oral History / Istoria verbală* poate dezvălui modul în care valorile și acțiunile trecutului, inclusiv și trecutul, modelează valorile și acțiunile din prezent. Altfel spus, memoria ne asigură continuitatea în timp.

Miracolul acestui procedeu de reconstituire a istoriei constă în faptul că fiecare experiență de intervievare este unică. Articolul ce urmează să-l lecturați „Mănăstirea Frumoasa: Timp și Memorie” a fost realizat folosind acest procedeu. Cercetând prin arhive istoria Mănăstirii Frumoasa, adunând din cărți și documente fraze, propoziții, alineate întru a reconstitui adevărul istoric sau imaginea mănăstirii am fost pe unde fascinat, pe unde întristat de ce se ascunde dincolo de alineatele extrase din registrele arhivelor sau din manualele de istorie, din documente sigilate sau din dări de seamă și depoziții ale unor martori oculari. Pentru comparație vă propun un fragment din manual: ”La 14 august 1938, în calitate de stareță la Frumoasa a fost numită egumena Taisia Paciu, fostă stareță a mănăstirii Hirova. Ea a organizat un artel (atelier de cusut stofă bisericească) unic în Basarabia. Utilajul necesar a fost cumpărat de la București. Rasofora Maria Bianova de la mănăstirea Vărzărești, care mai târziu va deveni stareță, a fost numită maestră a acestui atelier. În iunie 1940, după anexarea Basarabiei la URSS, egumena Taisia³, împreună cu câteva maici și surori, s-au refugiat în România. În anul 1941, odată cu revenirea în teritoriul Basarabiei a Armatei Române, stareță la Frumoasa a fost numită egumena Agapia Brumă, din București. În anul 1944, timp de aproape 6 luni, mănăstirea s-a aflat în calea acțiunilor militare. Odată cu retragerea Armatei Române din Basarabia, s-a refugiat și egumena Agapia cu un grup de maici, luând cu sine multe din lucrurile scumpe ale mănăstirii, precum ar fi: 18 perechi de veșminte tivite cu fir aurit, 2 Evanghelii

I. O ALTERNATIVĂ LA TEXTELE ISTORICE SCRISE

Istoria verbală/orală este o alternativă la textele istorice scrise, care în multe cazuri s-au dovedit a fi propagandistice, fiind realizate „la comanda politică a puterii”, caz specific, mai ales, în țările Europei de Est în a doua jumătate a secolului XX.

În acest context a apărut necesitatea de a privi și reconstitui *istoria recentă*¹ din perspectiva celor care au trăit-o și care, relatându-ne povestea lor, reușesc să pună în lumină întâmplări necunoscute și să aducă în fața contemporanilor timpuri trecute cu detaliile experienței individuale. În lumea întreagă, interesul pe care comunitatea academică – istorici, sociologi, antropologi și jurnaliști – îl poartă acestui domeniu de studiu este în continuă creștere. În România a fost creat Institutul Român de Istorie Recentă, iar la universitățile din Cluj, Iași și Timișoara studiul istoriei orale a devenit deja o tradiție.

Interviul este modalitatea prin care se reconstituie istoria povestită de un interlocutor unor persoane interesate de istorie, antropologie și folclor. Prin această manieră se colectează informația despre trecut de la observatori și participanți ai segmentului de timp care ne interesează. Sunt acumulate date indisponibile în formă de înregistrări scrise despre evenimente, oameni, decizii și procese. Interviuurile *Oral History/ Istoria verbală*² sunt păstrate în

¹ Donald A. Ritchie, *Doing Oral History*.

² Barbara Truesdell, Phd, *Oral history techniques, How to organize and conduct oral history interviews*.

³ Arhimandrit Ambrozie Munteanu, *Studiu despre istoricul mănăstirii Frumoasa*.

aurite, 3 Evanghelii argintate, 2 potire de aur, 4 cruci de aur, 5 cruci de argint, 3 cădelnițe aurite, 14 candelargintate, 6 icoane aurite, utilajul din artel.” Reținem din relatare doar 3 nume— egumena Taisia Paciu, rasfora Maria Bianova și egumena Agapia Brumă care, de fapt, sunt parte a istoriei mănăstirilor basarabene. Fiecare are o contribuție și constituie un personaj care a făcut istoria Bisericii Ortodoxe din Basarabia. Șirul ar putea fi continuat, numele lor apar pentru prima dată în acest alineat sau poate au fost inserate în unele studii de istorie prin reviste religioase. Cercetările din arhive sau din biblioteci mi-au relevat atâtea și atâtea fragmente de istorie a mănăstirii Frumoasa, a altor locașe de cult care poate niciodată nu vor mai fi descoperite și nu-și vor găsi locul în cărți și manuale pe domeniu. Iată un *subiect de cercetare* pentru o carte de istorie verbală a Mănăstirii Frumoasa din anul de existență 1944. În cazul că cineva ar avea răbdare să cerceteze această perioadă...

Probabil, mai sunt în viață martori care prin depozitele de amintiri, arhivate în memorie, ar reconstitui o altă filă, un capitol din istoria preoțimii și monahilor acestor plaiuri. Citesc, fila de hârtie păstrează următorul text: ”După retragerea Armatei Române în mănăstire au cantonat circa 20 ofițeri și soldați din armata sovietică. Maicile și surorile au stat încuiate în chilii de frica soldaților. Nu s-a putut sluji regulat în biserică, au fost părăsite ascultările mănăstirești. Soldații au consumat toate cerealele și produsele alimentare, au mâncat animalele și păsările, au distrus tehnica mănăstirii. În lipsa stareței, maicile și surorile rămase la Frumoasa au înfruntat toate intemperiiile, fiind îndrumate și încurajate de părintele lor duhovnicesc egumenul Arcadie Stratan. Egumenul Arcadie s-a născut în 1882 în satul Nișcani, a intrat ca frate în mănăstirea Frumoasa în anul 1897, s-a călugărit la 1915. A rămas slujitor la maici în mănăstire și după 1937 a slujit în biserica Adormirea Maicii Domnului până în anul 1954, când biserica a fost transformată în sală sportivă. Cei care l-au cunoscut vorbesc despre el că a fost un om al lui Dumnezeu, blând, milostiv, grabnic spre ajutor, rugător și plin de nădejde. Avea obiceiul ca de fiecare dată, în noaptea dinaintea ofierii Sfintei Liturghii, să petreacă în rugăciune și priveghere. S-a trecut la cele veșnice prin 1970 în satul său de baștină, unde este înmormântat.” Citat încheiat (vezi *Istoria Mănăstirii Frumoasa*, intră pe [site-ul www.frumoasa.md](http://www.frumoasa.md)).

Ce știm noi despre egumenul Arcadie Stratan?! Atât cât se conține în acest aliniat. Dar o investigație, pe cale verbală, de la om la om, ne-ar releva, probabil, o istorie care ar face lumină în alte manuale de istorie a bisericii și a Basarabiei.

A ști înseamnă să-ți aduci aminte...

Căderea frunzelor în această blândă și lungă toamnă mi-a acoperit parcă chipul, atmosfera a început să dea o nouă culoare memoriei, care mă duce iarăși în trecutul primelor zile când am venit la Frumoasa, amintindu-mi de Platon care spunea „A ști înseamnă să-ți aduci aminte”. Există și o continuare sau un răspuns la preceptul filosofului „Nu știm decât ceea ce iubim”. De ce îmi amintesc în detalii de sosirea mea la Frumoasa? Pentru ca să nu uit, exersez uneori memoria, că și uitarea-i scrisă în legile omenești, vorba poetului

Manual de istorie. Capitolul Mănăstirea Frumoasa

În toamna anului 1804, pe locul unde astăzi se află mănăstirea s-au așezat cu traiul trei monahi: Serafim, Ioanichie și Macarie, veniți de la mănăstirea Neamț. Poiana numită ”Frumușica” (de aici și denumirea veche a mănăstirii), în care s-au așezat cu traiul primii călugări, le-a fost oferită de răzeșul din satul Onișcani Efrem Iurcu, care mai apoi s-a și călugărit în această mănăstire, fiind cunoscut ca schimonahul Eftimie, întemeietorul și primul ctitor al mănăstirii.

Prima atestare documentară a locașului datează cu 10 iunie 1807, când Efrem Iurcu împreună cu frații Gheorghe și Antonie Sapoteanu și cu Iordache Iurcu au donat mănăstirii pământ.

Între 1807-1808, puțin spre miază-zi de locul unde se află astăzi biserica de piatră, se zidește de către meșterul Ignat din satul Bravicea prima biserică din lemn de stejar cu hramul Adormirea

Maica Pahomia și maica Zosima

Maicii Domnului. Pe timpuri se păstra o icoană a sfântului Nicolae în spatele căruia era scris că iconostasul bisericii vechi a fost sfințit la 14 august 1810. Această biserică a existat până în anul 1850, când s-a dărâmat. La început schitul Frumușica a fost condus de ieromonahul Serafim, unul din cei trei întemeietori, ucenic al Sfântului Paisie Velicicovschi. Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni, în anul 1812, acordă schitului Frumușica cu viața anahoreta (de sine) statut mănăstiresc cu viața chinovială (de obște) și numește drept stareț pe ieroschimonahul Teodosie. Între anii 1815-1818 mănăstirea a fost condusă de egumenul Sinesie, călugărit tot la mănăstirea Neamțu de către Sfântul Paisie. Pe timpul lui se construiesc trapeza și chiliile, se mărește gospodăria mănăstirii, iar numărul fraților se ridică până la 25. În mănăstire erau 20 de căsuțe care împrejmuiu biserica, dintre care 5 acoperite cu șindrilă și 15 cu stuf.

Cea mai prosperă perioadă din istoria mănăstirii este legată de numele arhimandritului Venedict, care a fost stareț între anii 1818-1850 și a făcut multe fapte bune. Pe timpul lui mănăstirea a devenit centru al culturii religioase și învățământului duhovnicesc. El a adunat o bibliotecă bogată și a înființat o școală duhovnicească, la care învățau copiii clericilor basarabeni, printre care și viitorul Mitropolit Iosif Naniescu al Moldovei. În anul 1840, în apropierea bisericii vechi, se zidește o clopotniță din lemn de stejar. În anul 1847 începe construcția bisericii noi, din piatră, în locul celei din lemn, care se sfințește

Ascultătoarea Xenia la sărbătoarea Sfințelor Paști

la 8 octombrie 1950. Acest vrednic stareț se trece din viață în vara anului 1850, neajungând să vadă sfințirea ctitoriei sale. El a fost blagocin pe mănăstiri timp de 22 ani. În această perioadă, pe pământul mănăstirii, se întemeiază o așezare țărănească numită Ghiceag, care din anii '70 ai secolului al XIX-lea este numită Frumoasa.

Starețul arhimandritul Gherman zidește biserica de iarnă cu hramul Sfintei Treimi. Sfințirea acestei biserici a avut loc la 14 august 1861. Aproape toți stareții mănăstirii au fost funcționari ai Eparhiei din Chișinău, în special blagocini pe mănăstiri, iar doi dintre ei, arhimandritul Mitrofan (1851) și egumenul Varlaam (1857), au ajuns să fie episcopi în Rusia.

Pe la mijlocul secolului al XIX-lea, Biserica Rusă a închinat Mănăstirea Frumoasa Sfântului Mormânt din Ierusalim. Timp de aproape trei decenii, călugării mergeau în fiecare an la Ierusalim să ducă contribuția cuvenită.

În anul 1898 la Frumoasa se aflau 89 de călugări și frați. Mănăstirea dispunea de 157 ha pământ arabil, 25 ha vie, 25 ha livadă, 8 iazuri, 4 mori, o casă pe strada Pruncului nr.8 și o gheretă în piața veche din Chișinău, o casă în Telenești, o vinărie în Leușeni, 2 prăvălii în sat, 96 stupi de albine, 104 vite, 25 de cai, 72 de porci, 766 oi, 1000 păsări.

În iulie 1918, la Frumoasa a poposit scriitorul M. Sadoveanu, care scrie în cartea sa "Drumuri Basarabene": "... găseam la Frumoasa sufletul curat al Țării... neprihănit, moldovenesc ca până la 1812 ..."⁴. La 28 octombrie 1937 Frumoasa a fost transformată în mănăstire de maici, în scopul pregătirii cadrelor pentru nou înființatul Institut al Călugărițelor Infermiere din Chișinău. Aici activează Școala Surorilor de Caritate "Regina Maria a României". Stareța egumena Taisia înființează un Artel unic în Basarabia⁵.

La 31 mai 1946 autoritățile sovietice lichidează Mănăstirea Frumoasa, organizând în clădire un orfelinat pentru copiii străzii. Călugărițele au fost silite să meargă la mănăstirea Hirova. În perioada de închidere, mănăstirea găzduiește mai multe instituții: Școala-internat pentru copii surdo-muți (1965-1973), colonie pentru fete (1973-1986) și Școala-internat pentru copii demenți (1986 -1994). În 1954 sunt demolate clopotnița și cupola bisericii mari. La 20 septembrie 1994, cu binecuvântarea ÎPS Vladimir, Mitropolitul Chișinăului și al Moldovei, mănăstirea a fost redeschisă.

În cei 200 ani de existență (1804-2004), Mănăstirea Frumoasa a fost condusă de 25 stareți și 4 starețe și a suferit 48 de ani de pustiire⁶.

⁴ Mihail Sadoveanu. Drumuri basarabene. 1919

⁵ Visarion Puiu. Mănăstirile din Basarabia. 1919.

⁶ Arhimandrit Ambrozie Munteanu. Studiu despre istoria mănăstirii Frumoasa.

Astfel se încheie textul în manualul de istorie. Nu se deosebește prin nimic de altele: ani, date, nume. Desigur, există și texte despre Mănăstirea Frumoasa mai mari, adică expun o istorie mai detaliată. Pentru a ajunge la subiectul pe care ne-am propus să-l abordăm de o manieră *oral history*, vom aminti într-o formă succintă despre calvarul prin care a trecut, alături de alte mănăstiri basarabene, și Frumoasa. Cele ce urmează le-am selectat din diferite texte publicate în cărți și din unele documente de arhivă, la care am avut acces doar după anul 1990, când fondurile de carte secretă au fost deschise pentru accesul publicului larg.

Calvarul

Ceea ce n-au putut ruina trei secole la rând otomanii, au pângărit, au distrus până în temelii, în câteva decenii, comisarii roșii⁷. Clopotnițele și bisericile au fost devastate, altarele prădate, iconostasele și bibliotecile furate și duse prin colecții private sau prin colecțiile muzeelor, în cel mai bun caz. Averele și moșiile mănăstirești au trecut în proprietatea statului, iar preoții și călugării deportați în Siberia. Un mare duhovnic, Vasile Țepordei, care a stat ani grei în gulagul stalinist, nota în unul din articolele despre cinstirea preoților martiri din Basarabia: "Năvălirea bolșevicilor în Basarabia noastră scumpă a adus numai lacrimi, durere și moarte, vărsate de frații noștri români din răsărit. Nu știu dacă vreo altă dictatură de pe glob a comis atâtea fărâdelegi ca dictatura bolșevică din Basarabia. Când am cutreierat localitățile basarabene, aproape că n-am găsit localitate din care să nu fi fost ridicați, schingiuiți și deportați fii ai provinciei noastre. Statisticile arată că un milion de basarabeni au luat drumul refugiului, iar alt milion au fost arestați, deportați, schingiuiți și omorâți de bolșevici. Milionul rămas în Basarabia n-a mai cunoscut aproape deloc supraviețuitori. Când m-au condamnat bolșevicii și m-au obligat să cutreier întinsul Siberiei, am întâlnit zeci de mii de țărani cu bătrâni și copii, obligați să meargă în întinsele câmpii ale URSS. Am întâlnit o statistică a Statului Major American care arată că pe întinsul URSS au fost înființate peste o sută de sate de către moldovenii deportați și care nu s-au mai întors acasă. Sunt unii care au scăpat ca prin minune, dar numărul lor este neînsemnat. Majoritatea celor ridicați au trecut în rândul martirilor. Vom încerca să amintim pe unii, ai căror nume le-am găsit în rândul martirilor. Un foarte mare număr de preoți basarabeni au fost torturați și martirizați de bolșevici. Unul dintre cei mai de seamă este preotul Alexandru Baltaga, din Călărașii Lăpușnei. Născut în anul 1861 în comuna Lozova, Lăpușna, după absolvirea seminarului este numit la Călărași, unde a activat până în anul

1940 – 28 iunie. A fost un fruntaș de seamă al preoțimii basarabene. L-am cunoscut îndeaproape și am colaborat cu el în cadrul Uniunii Clerului din Basarabia. A votat unirea Basarabiei cu România și a fost decorat atât de Biserica Țaristă Ortodoxă, cât și de Biserica Ortodoxă Română. Rămas la 28 iunie 1940 în Basarabia, la 21 august 1940 este arestat în timp ce oficia Sfânta Liturghie. Este purtat prin închisorile NKVD-ului din Chișinău și deportat în Tataria, unde moare la 3 august 1941. Așa a terminat viața martirică preotul Alexandru Baltaga, în vârstă de 80 de ani⁸". Citat încheiat (*Vezi Preoții Martiri din Basarabia. Vasile Țepordei*).

Și mănăstirile au avut un destin tragic precum cel al marelui duhovnic Alexandru Baltaga, care a păstorit turma pe aceleași plaiuri, călărășene. Locurile sfinte, părăsite și ruinate, năpădite de paragină, bufnițe și lilieci, erau transformate în depozite pentru chimicale și maculatură, aziluri pentru alienați mental. Citind articolul „Calvarul mănăstirilor basarabene” te cutremuri de bestialitatea cu care au fost nimicite policandrelor credinței „salba de mănăstiri basarabene”. „La mănăstirea Dobrușa sacrilegiul a ajuns să ia proporții inimaginabile. Din dispoziția unui demnitar de la comitetul raional de partid Șoldănești, buldozerele au smuls crucile și au aruncat osemintele din morminte în râpă. Cimitirul l-au transformat în teren de sport pentru o tabără pionerească⁹...” (*Calvarul mănăstirilor basarabene. D. Rusu*).

Nici celelalte mănăstiri nu au avut o soartă mai îndurătoare. Profanate, distruse, transformate în spitale de ftizie, tabere de pionieri, cluburi de distracții, muzee – acest destin le-au împărtășit așezămintele monastice și bisericile basarabene odată cu venirea puterii sovietice în spațiul dintre Prut și Nistru. Ei au pășit pe acest pământ cu ideea lui Lenin: „religia este opiu pentru popor”. Destinul vitreg nu a ocolit nici Mănăstirea Frumoasa. În anul 1947 (alte izvoare 1946) este închisă, călugării au fost forțați să plece, au fost alungați în lume. Peste un an, la 1948, locașul este transformat în casă de copii. Prin 1965, aici s-a instalat școala pentru surdo-muți. Din 1973 până la 1985 a fost o colonie de fete, iar din 1986 până în 1994 – școală pentru copii cu handicap mintal. Biserica Adormirea Maicii Domnului a trecut prin două incendii, unul la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, iar altul în iarna anului 1985. A doua biserică, cu hramul „Sfânta Treime” nu a trecut prin pârjol, în schimb a fost profanată crâncen. Potrivit istoricilor, aici a avut locație clubul casei de copii, ulterior al coloniei și, mai apoi, al școlii. Ceva mai târziu, școala a fost evacuată, iar complexul monastic distrus cu bestialitate”. Citim în studiul

⁸ Preot Vasile Țepordei. Preoții martiri din Basarabia torturați și omorâți de bolșevici. Literatură și artă. 1994

⁹ Dinu Rusu. Calvarul mănăstirilor basarabene.

⁷ Antonina Sârbu. Mănăstiri basarabene. 1995.

al cărui semnatar este Dinu Rusu. Multe momente rămân încă necunoscute, chiar dacă în documente se dau niște nume, se indică unele date, niște ani. Calvarul Mănăstirii Frumoasa ar fi încă un subiect pentru o *istorie verbală* adunată din amintirile oamenilor, dar și ale călugărilor și monahinelor care mai au putere și voință să-și amintească. Drama acestor locașuri nu poate să încapă în două-trei alineate. După prezentarea noțiunilor de timp și memorie, după expunerea succintă a istoriei din manualul de istorie, dar și a calvarului care nu a ocolit mănăstirea, vă așteaptă o întâlnire cu martorii care au asistat la redeschiderea, la *revenirea la viață* a mănăstirii. Oamenii au povestit, iar eu am înregistrat. Trofim Olaru este martorul din exterior, iar părintele Vasile Ciobanu, unul din interior al evenimentului. Egumena Benedicta continuă istoria vieții mănăstirii Frumoasa, ea face istorie recentă. Tinerii participanți la școlile de iconari făuresc viitorul mănăstirii... Mărturiile transmise prin *viu grai* încă nu le-a încăput vreun manual de istorie, dar statornicia noastră le va găsi locul ca să le dea valoarea cuvenită.

II. DE LA LITERĂ LA DUH. ISTORIA POVESTITĂ/ORAL HISTORY

Martorii au cuvântul: Circumstanțele redeschiderii Mănăstirii Frumoasa din Călărași (septembrie-octombrie 1994)

“Viața țaranului român, spune Ernest Bernea, a fost mai aspră, mai împovărată, mai potrivnică poate, dar mai bogată și mai intensă interior, mai adâncă și mai nuanțată, drumul său la tot pasul încercat, lucrurile încărcate de întrebări, l-au răscolit și i-au fructificat însușirile. Lucrurile, de la cele mai mici la cele mai mari, de la firul de iarbă la cerul înstelat, se înscriu în viziunea sa asupra lumii și, totodată, sunt armonizate chipului său interior. Pentru că el vede *prezența lui Dumnezeu* în fiecare lucru, în înțelesul că acest lucru este creația LUI: acolo este mâna lui Dumnezeu.¹⁰” Apostolul Pavel, autorul primelor cărți ale Noului Testament, scrie: “Așadar, fraților, rămâneți tari și țineți învățăturile”, adică ceea ce vi s-a predat, adică TRADIȚIONES, pe care *le-ați primit fie prin viu grai*, fie prin epistola noastră¹¹”.

„Statul n-are obraz. Că o umblat bieții călugări cu mâna întinsă ca să facă la loc ceea ce-o stricat statul”

Trofim Ion Olaru s-a născut pe 12 februarie 1932 în satul Frumoasa, raionul Călărași. Domiciliat în satul Frumoasa. Enoriaș al mănăstirii. Martor ocular al evenimentului:

Reporter: Nene Trofim, dar ce era în mănăstire până a se redeschide?

¹⁰ Ernest Bernea. *Civilizația românească sătească*. 2006.

¹¹ 2Tes 2,15.

Trofim Olaru: *Ei, a fost “speșșcolă” de asta pentru copii bolnavi cu capul, un fel de „detdom”, sărmanii. O mai fost mai înainte, prin 70 și pușcărie pentru femei, o fost și detdomuri. Încă de pe vremea războiului, care o rămas fără mamă, fără tată, au fost aduși la mănăstire. Mai mult, vrasăzică, pentru copii o fost.*

R.: Spuneți, vă rog, ce v-a făcut să luați asupra Dvs., osteneala de a participa la redeschiderea unui locaș sfânt?

T.O.: *Adică matale mă întrebă la ce m-am apucat de asta. De atâta că neam din neamul meu am fost credincioși. Eu am mers la biserică de mititel. Încă țin minte cum era în vechime, cum era lumea, cum erau obiceiurile. Totul era cum se cere la creștini. Ne împărțășeam în fiecare post și venea preotul la noi acasă. Eu țin minte cum tata meu ajuta maicile de la mănăstire cu calul lui când era sezon de lucru. Cum mergea cu școala să ajutăm maicile la cules poama. Ei, multe sînt de grăit. O fost altfel pe timpuri. Nu ca acuma. Copiii n-au frică de Dumnezeu, n-au rușine. Iaca nici la biserică nu vor să meargă, nu vor să se roage. Nu știu cum, dar noi am fost crescuți cu frica lui Dumnezeu și ne-a fost tare greu că s-au închis bisericile și mănăstirea noastră tot. Dar am umblat pe la alte biserici, n-am stat duminica acasă să dorm cum fac aceștia, tinerii de azi. Așa o fost vremurile. Cu frica lui Dumnezeu eram.*

R.: Spuneți, vă rog, cum s-a organizat la început viața în mănăstire?

T.O.: *Apoi la început li-o fost tare greu. Că era spre timp de iarnă. Casele erau neîngrijite. O mai adunat părintele femeii acolo și o mai dat ele cu var, o făcut „poreadcă”, că tare urât mai era. Noi cu femeia, am dat, să fie în numele Domnului, ogheal cu două perne și țoluri de pus pe jos și un covor pentru biserică. Am mai dat și bani, le-am dat și niște găini, așa înspre Crăciun. Cât o fost cu puțință, că tare greu le era. Dar o mai avut noroc de lume străină, că părintele cetea molitvele Sfântului Marelui Vasile și tare multă lume bolnavă îl căuta. Și așa s-o mai adunat de toate, și de trai, și de mâncare. Până-n primăvară aveau de toate și găini, și vacă, și o poarcă de-a fătatului, tot ce*

Mănăstirea Frumoasa. Ruinele bisericii cu hramul Adormirea Maicii Domnului, anii 60-70

trebuie la gospodăria mănăstirii. Pe urmă părintele s-o mai lărgit cu gospodăria, dar la început, slavă Domnului, li-o purtat Domnul de grijă.

R.: Cum credeți, școala specială a lăsat ceva din inventar mănăstirii?

T.O.: De unde, nici vorbă. Și ce erau să lese că și ei o duceau nu chiar strălucit. Și-apoi copiii ceea unde i-o fi dus tot aveau nevoie de paturi, de mese, de scaune. Au luat totul cu ei. Alțeva, că atunci când s-o distrus mănăstirea statul o găsit aici de toate, și pământ, și lucruri scumpe, de toate ce se poate afla într-o gospodărie, dă, ca într-o familie. Dar acuma, când o întors mănăstirea, apoi au întors-o dărâmată și goală. Iaca așa vremuri. Statul n-are obraz. Că o umblat bieții călugări cu mâna întinsă ca să facă la loc ceea ce-o stricat statul. Dar cui să te jăluu, că așa-i politica în ziua de azi. Da... Numai mila lui Dumnezeu și a Maicii Domnului. Așa ne mai ținem.

R.: Cum credeți, s-au păstrat ceva lucruri vechi pe la oameni, care ar fi aparținut mănăstirii în trecut?

T.O.: Numaidecât că s-o păstrat. Iaca la Agafia lui Ion Streinu o fost o icoană veche de la maica Aglaida, care o trăit în mănăstire până a se strica mănăstirea. Femeia o dus-o lui părintele chiar cum de s-o început a face rugăciuni la mănăstire. Și-apoi mai este o icoană veche cu sfântul Nicolai care o dus-o la mănăstire Boțorovschi, aista care acuma se ocupă cu iazurile. El o avea de la mămuc-sa. Tot ci-o fost de la mănăstire pe la oameni s-o dus înapoi. Ei, poate, nu zic, cineva n-are frică de Dumnezeu și nu vrea s-o întoarcă, ce să zic, de-amu fiecare cu sovistea lui. Dar așa oameni de biserică, care o avut de dat o dat. Iaca cum, vrasăzică...

R.: Dar despre minuni ce ne puteți spune?. S-au petrecut în mănăstirea Frumoasa careva lucruri deosebite despre care vă amintiți?

T.O.: Cum să zic. Vorbea tata meu că era aicia, în mănăstire, un călugăre care încă prin anii '30, când eram cu românii, înainte de a muri a scris în scorbura unui stejar bătrân, cu cuțitul o tăiat buchiile, că peste 10 ani va fi mare război și mănăstirea s-a închide. Mulți oameni au citit scrisul ista în coaja copacului și chiar așa și o fost. Și-apoi alta, zice că pe când era speșșcola cu copii de ceea surdo-muți, săracii, un băiet dintr-înșii se juca unde o fost Sfântul Altari și o găsit o cruciuliță sub podea și iaca de la cruciulița ceea el o început s-audă și să grăiască. Aista o fost mare secret, că pe vremea ceea nu să dădea voie să se grăiască de Dumnezeu și biserică, dar "vospitatelinițele" ceea tot erau femei cu credință în suflet și din una în alta s-o zvonit și prin norod că o fost asemenea minune. Așa că zice că o dus copilul cela, sărmanul, la altă școală, ca să nu mai grăiască lumea despre Dumnezeu. Așa o fost și de la Dumnezeu o fost. Ce-i să-i faci. Timpurile erau urâte atunci din privința

credinței. Iaca asta eu zic că o fost mare minune de la Dumnezeu pentru noi ca să vedem noi puterea lui Dumnezeu. Iaca așa o fost.

R.: Nene Trofim, vă mulțumesc din suflet că ați avut dragostea să ne povestiți toate aceste lucruri interesante. Dumnezeu să vă răsplătească și să ne trăiți încă mulți ani!

T.O.: Apoi ce să zic. Mânțămăsc și eu, că iaca ai venit la mine. Că eu îs om bătrân și poate am mai uitat, dar ceea ce țin minte am zis cum o fost, că ce să spun minciuni, că de-amu mă gătesc și eu de ducă. Și să mă ierți matale că nu te-am servit cu nica, că azi îi vineri, dar a trece Postul Mare și ai mai trece matale pe la mine.

R.: Mulțumesc frumos. Lasă, moșule, că mai venim noi pe la matale. La revedere.

T.O.: Mergeți sănătoși. Mergeți sănătoși.

Adevărată perlă verbală! Pentru a nu știrbi din frumusețea cuvântului, am păstrat textul în varianta neaoșă, nu l-am supus redactării pentru a nu-i altera firescul, ineditul.

Așadar, analizând rememorarea acestui țaran pe nume Tudor Olaru, găsim informații „din prima sursă” detaliate despre redeschiderea Mănăstirii Frumoasa, dar și despre situația până la acel moment, adică imaginea locașului în ziua de revenire la statutul/menirea sa inițială, de așezământ monastic. La o examinare minuțioasă a datelor culese pe cale verbală, un cercetător în ale fenomenului „martiriu al credinței basarabenilor”, poate reconstrui adevărul în detalii. Și nu numai al mănăstirii Frumoasa. În Basarabia au existat 24 de mănăstiri și mai multe schituri, mai toate fiind distruse, mai toate împărțând un destin similar cu cel al mănăstirii Frumoasa. În perioada sovietică funcțională a fost doar mănăstirea Japca din raionul Camenca, păstrându-și libertatea grație eforturilor, demne de toată admirația, ale maicii starețe : ”În anul 1958 funcționau 15 mănăstiri. În 1959 începe campania de închidere și distrugere. Ultima este devastată mănăstirea Căpriana, în anul 1963. Veni rândul și mănăstirii Japca. Măicuțele presupun că egumena Serafima (1958-1978) ar fi salvat mănăstirea. Pentru că, povestesc monahinele, ea era rusoaică și pe parcursul a 20 de ani a tot bătut drumurile la Moscova. Egumena venise la Japca de la mănăstirea Tabăra, mai avea acolo o soră, Valeria...¹²” („Mănăstiri basarabene”, pag. 169).

„Eram mai tânăr și aveam o mare încredere că Domnul mă va ajuta”

Privite din alt unghi, exprimate în alt limbaj, am ascultat cu același interes și mărturiile omului „din interior”, ale părintelui Vasile Ciobanu. Egumenul Vasile Ciobanu, duhovnicul Mănăstirii Tabăra, născut pe 24 martie 1968 în satul Livădeni, raionul Dondușeni. Preot, călugăr, fost s t a r e ț al Mănăstirii Frumoasa, perioada 1994-2000.

¹² Antonina Sârbu. Mănăstiri basarabene, 1994.

Reporter: Părinte Vasile, am venit la sfinția Voastră cu rugămintea să ne povestiți felul și circumstanțele în care s-a redeschis Mănăstirea Frumoasa. Spuneți-ne mai întâi, părinte, ce v-a făcut să acceptați a fi cel care a redeschis acest sfânt locaș și de unde a venit această necesitate?

Părinte Vasile: *Așa cred că a fost de la Dumnezeu. Eu eram pe atunci duhovnic la Mănăstirea Răciula care e aici, nu departe de Frumoasa, sînt cel mult vreo 3 km. Și veneam de multe ori în satul Frumoasa la creștinii, care mă invitau se le fac trebuințele religioase. Și îmi ziceau toți că ce bine ar fi să se deschidă și mănăstirea lor. Atunci s-a trezit în mine o așa dorință mare și am zis că Domnul o să mă ajute. Trebuie să știți că atunci toate celelalte mănăstiri de pe valea Ichelului, din Călărași, erau deja deschise. Așa că trebuia redeschisă și Frumoasa.*

R.: Părinte, dar care era starea generală a bisericilor și clădirilor din mănăstire la acea vreme?

P.V.: *Da ce era. Erau pângărite. Am mai spus că biserica cea mare, care are hramul Adormirii Maicii Domnului, era distrusă pe jumătate. Că nu destul că au demolat-o ei, dar a mai fost prin 1986 un incendiu în ea. A ars de Anul Nou. Se zice că s-a aprins noaptea bradul și o ars toată. Iar în aceasta, a Sfintei Treimi, care-i acuma bună de slujbă, în ea era clubul școlii speciale. În altar era scena, iar acolo unde acuma e palamarca, era veceul. Doamne ferește, ce batjocură am găsit. Doamne ferește! Casele erau tot într-o stare gravă. Curgeau acoperișurile. Ferestrele și ușile erau vechi și nu funcționau. Când s-au dus din mănăstire, lucrătorii, au scos tot ce a fost posibil. Au luat calorifere, țevi, chiar și patronele la becuri electrice și prize. Mai în scurt și-au bătut joc de Casa Domnului. Pustiire totală.*

R.: În baza căror documente s-a redeschis mănăstirea?

P.V.: *Mare documente nu s-au făcut. Am scris pe o foaie de caiet că am luat în primire casele mănăstirii și atât. M-am iscălit eu, primarul, un domn de la raion, care era responsabil cu învățământul. S-au mai iscălit directorul gospodăriei și doi oameni din sat, ca creștini. Și atât. Acest document trebuie să se păstreze la mănăstire. Eu l-am lăsat acolo, când am plecat. Mai pe urmă știu că au apărut probleme, că trebuia o hotărâre de Guvern pentru retrocedare, dar atunci nu s-a pus problema cu hotărârea de Guvern.*

R.: Iată, părinte, că a venit momentul să vă întreb unde ați dat slavă lui Dumnezeu, unde v-ați rugat la început, dacă tot spuneți că bisericile erau neutilizabile în acest scop?

P.V.: *Așa este. Când am venit noi la Frumoasa bisericile nu erau în stare de ținut slujbă. V-am spus că biserica cea mare era demolată până la ferestre,*

iar cea de iarnă ca după potop. Am făcut rugăciuni în casa de la intrare, unde era o sală mare, unde se făceau adunări, un fel de "krasnii ugalok" era acolo. Am dat cu var și am aranjat un mic Altar, adică am făcut un paraclis și l-am sfințit cu hramul în cinstea Sfinților Trei Ierarhi, așa ca să putem face slujbă. Am făcut un mic iconostas, prestolul și o sobă. Așa a fost până în 1996, că abia atunci, în primăvară, s-a terminat de reparat biserica de iarnă. Tot atunci a fost și mitropolitul și am sfințit-o. Dar până la acel moment am slujit în paraclis.

R.: Părinte, Vă mulțumesc pentru aceste frumoase mărturii și pentru că ați avut răbdarea și dragostea să mi le mărturisiți!

P.V.: *Eu cred că aceste lucruri trebuie scrise undeva, că cine va veni după noi să știe cum a fost. Asta nu înseamnă că eu cred că am făcut mare lucru, ca să mă laud acum. Cred că așa mi-a fost dat de la Dumnezeu că anume eu să fac acest lucru bun și de suflet. Dacă nu era să-l fac eu, Dumnezeu era să pună pe altul. Totuși, eu sunt bucuros că m-am învrednicit la viața mea să redeschid o mănăstire veche în care s-au rugat atâtea călugări și se vor mai ruga cât a da Domnul viață pe pământ. Tare mă rog să nu se mai închidă vreo dată mănăstirile. Dar, unul Domnul știe ce va fi. Vă mulțumesc și eu. Doamne ajută! La revedere!*

R.: Doamne ajută! La revedere!

Am susținut acest interviu cu părintele în anul 2007. În „institutul memoriei” părintele Vasile a păstrat documente de o valoare inestimabilă pentru istorie, pentru istoria Bisericii noastre. Istoria orală permite păstrarea întocmai a limbajului, a gesticii, a detaliilor, fapt pe care l-am respectat atunci când am intervievat martorii. *Autenticitatea documentului relatat*, astfel este definit în metodologia Oral History acest procedeu¹³. Cercetarea mea despre redeschiderea locașului consider că nu poate fi „exhaustivă” fără a face o incursiune și în istoria recentă a vieții așezământului.

III. FRUMOASA, PAGINI DIN PREZENTUL RECENT. ISTORIA POVESTITĂ/ORAL HISTORY

Interviul acordat de stareța Mănăstirii Frumoasa, în august 2007, pentru Ziarul de Gardă vine să vizualizeze prezentul recent. De fapt, egumena Benedicta relatează prezentul proiectat în viitor al așezământului monastic Frumoasa¹⁴.

R.: Ziceți că lume vine multă, aveți biserica plină?

E.B.: *Când începușe redeschiderea mănăstirilor în Moldova fluxul de credincioși nu era atât de mare, pentru că oamenii încă nu se vindecaser de frică. Lumea nu avea încredere, lumea încerca foarte*

¹³ Barbara Truesdell. Oral History Tehniques.

¹⁴ „Frumoasa: credință și hărnicie...”-un interviu de Antonina Sârbu. Ziarul de Gardă. August 2007.

precaut să trezească sufletul. Acum, pe an ce trece și la noi, pe acest colț de lume intră în normalitate relația omului cu sfintele locașuri. Omul caută alinare și vine la noi. Marea dramă a omului nostru este că el sârmanul nu a avut mereu alături pe cei care să-l călăuzească, să-i ghideze sufletul...Dar cei care au căutat, au găsit – chiar și atunci când credința era prigonită – un duhovnic, o biserică. Trebuie mereu să ne rugăm, să căutăm ce este necesar sufletului, iar Dumnezeu să rânduiască astfel încât să găsim hrană.

R.: Până în anul 1946, când sovieticii au închis barbar locașul, mănăstirea avea un aspect integru, fiind construită după un proiect de așezământ monahal clasic. Ați respectat ceea ce a fost odată? Când s-a pornit reconstrucția ați vrut să dați mănăstirii aspectul de altădată sau o refaceți din temelii? O “modernizați”? Astăzi se practică și astfel de intervenții...

E.B.: *Ne-am străduit să ne ținem de vechiul proiect, am avut o fotografie din arhivă, am respectat întocmai forma, chiar dacă poate proporțiile nu sunt tocmai cele de altădată, dar ne-am ținut și ne ținem de “ce a fost odată” că era frumos, dacă și numele i-au dat de Frumoasa. Pentru celelalte clădiri încercăm să ne ținem de asemenea de proiectul vechiului așezământ monahal.*

R.: Unde ați învățat acest stil, această melodică în cântări, nu prea am auzit-o prin Moldova? Și veșmintele pe care le purtați seamănă cu cele de la mănăstirile din Țară?

E.B.: *Portul mănăstirii îl păstrăm cel al vechilor călugărițe de aici de la Frumoasa. Este unul moldovenesc. Dincolo, peste Prut, în Moldova,*

maicile poartă aceleași veșminte, deosebirile sunt neesențiale. Dacă ne ducem mai departe, mai în adânc, spre Ardeal, vestimentația se schimbă. Și despre cântare, vă explic. Am avut fericirea să cunosc un student, care acum este preot, și-a făcut studiile la Galați, venise doar pentru un an la Sireți, la biserică. El ne-a ajutat să ne inițiem în muzica bizantină. La facultate am aprofundat studiile, dar nu foarte temeinic, pentru că în Ardeal se cânta în alt stil. Revenind acasă, iarăși mi-a venit dorința să cunosc muzica bizantină. Ceea ce am reușit să învăț, ofer și altora, vreau să fac o tradiție frumoasă la această mănăstire. Am observat că și oamenilor le plac cântările, le găsesc atrăgătoare...Cei care au avut prilejul să asculte muzica bizantină, au înțeles că este o muzică care te ajută să te rogi, să-ți faci un pic de curățenie în inimă...

Maicile “pictează cu acul”, iar copiii pictează icoane pe sticlă

R.: Anul trecut am participat la o școală de vară pentru copii organizată la mănăstire. Continuați această frumoasă inițiativă?

E.B.: *Prima ediție a școlii de vară a fost în cadrul unui proiect. Ideea nu ne aparține, altcineva a venit cu ideea, dar am participat cu plăcere la realizare. Este vorba de o școală de vară pentru copiii din satele vecine și din Frumoasa în cadrul căreia, pe parcursul a două săptămâni, îi învățăm pe copii să picteze icoane pe sticlă, să îndeplinească tot felul de obiecte din pănuși și paie. Vara trecută am inclus și ore de istorie, istoria mănăstirilor basarabene, dar și un atelier de floristică și origami. Am dorit să nu rupem tradiția și în această vară am organizat școala pe cont propriu.*

Mănăstirea Frumoasa

Vreau să amintesc că Mănăstirea Frumoasa, până la momentul închiderii, a fost una foarte bogată, cu tradiții frumoase. Pe lângă mănăstire a activat o școală numită "Regina Maria", pregătea surori de caritate¹⁵. Noi am vrea tare mult să rezidim acea tradiție în viitor; nădăjduim că va fi voia Bunului Dumnezeu și vom ajunge să ne vedem realizată dorința.

Despre studii și despre chemare

R.: Probabil, cei care citesc acum acest dialog sunt curioși să afle și cum vă simțiți la mănăstirea Frumoasa după anii petrecuți în România, unde v-ați făcut studiile?

E.B.: *Mă simt în largul meu și sunt bucuroasă că ceea ce am învățat îmi prinde atât de bine acum la stăreție. Studiile au fost o perioadă de care îmi place să-mi amintesc, am învățat la una din cele mai prestigioase facultăți de teologie, înființate în România, facultatea "Andrei Șaguna" din Sibiu. Am avut norocul să am ca dascăli profesori mai în vârstă, cu studii în străinătate și care ne-au bucurat și ne-au dat hrană spirituală. La facultate am avut ca profesor pe Mircea Păcurariu, care a editat cărțile de istorie bisericească ortodoxă, părintele Dumitru Abrudan, autorul cărții "Arheologie biblică", părintele Mihoc, care mi-a predat Noul Testament, tot dânsul este și organizatorul frăției "Oastea Domnului".*

R.: Și la Frumoasa, la mănăstire, când ați venit?

E.B.: *După absolvirea facultății, în anul 2002, trei ani am fost profesoară la mine în sat, la Sireți, apoi în anul 2005 am venit la mănăstire. Când am poposit aici, după ce văzusem mănăstirile din România, care nu au avut prigoană, care se deschid ca adevărate capodopere, lăcașuri de frumusețe sfântă, la Frumoasa m-am întristat... Era un peisaj trist și singuratic, dar asta până în momentul când l-am văzut pe părintele duhovnic statornic în dorința de a zidi ceva frumos la Mănăstirea Frumoasa! Alături de el am prins și eu la curaj și ne-am propus să rezidim lăcașul sfânt. Nădăjduim să reușim, dorim să binecuvânteze Dumnezeu dorința noastră.*

R.: Nu vi s-a întâmplat să regretați decizia?

E.B.: *Regret că am venit prea târziu la mănăstire, asta-i unicul regret. Altele nu le am, aveam 23 de ani când m-am dus în mănăstire... Regretul meu este pentru faptul că bisericile și mănăstirile noastre au fost înghețate, unele distruse de tot. Dacă nu treceam prin această dramă, poate că azi am fi mai "crescuți duhovnicește" și am avea mai multe modele după care să ne organizăm și noi. Simt că încă trebuie să muncesc, sufletul meu are nevoie să muncească mult ... Calea asta de slujire*

¹⁵ Arhimandrit Ambrozie Munteanu. Studiu despre istoricul Mănăstirii Frumoasa.

Domnului pare grea, astfel se arată dintr-o parte, dar ea este plină de bucurii pe care mirenii nu pot să le înțeleagă pentru că mirenii nu sunt călugări... Fiecare poate înțelege și partea frumoasă a acestei trăiri, dar nu în deplina intensitate. Vă răspund: ce poate fi mai frumos decât a trăi cu Dumnezeu într-o familie?!

Țineți ce este bine!

Apostolul Pavel ne învață în Epistola întâi către Tesaloniceni: "Bucurați-vă pururea. Rugați-vă neîncetat. Dați mulțumire pentru toate, căci aceasta este voia lui Dumnezeu, întru Hristos Isus pentru voi. Duhul să nu-l stingeți. Proorocirile să nu le disprețuiți. Toate să le încercați. Țineți ce este bine! Feriți-vă de orice înfățișare a răului." (Tes. 5,16-22). Acest articol ar fi incomplet dacă nu aș exprima convingerea că destinul tuturor mănăstirilor și bisericilor noastre pot fi carte de istorie și că e o datorie să o scriem împreună. Partea noastră de lume care a suferit de "ciumă, de foamete, de potop, de foc, de sabie, de venirea asupra noastră a altor neamuri, de războiul cel dintre noi" (rugăciunea Litiei¹⁶) a supraviețuit tocmai pentru că a respectat și a păstrat "cele bune și de folos sufletelor noastre" (Ectenia Mare¹⁷). În scrierea acestui articol am luat ca motou versetul "toate să le încercați, țineți ce este bine". Poate ținând ce este bine lăsăm urmașilor urmașilor noștri posibilitatea de a cunoaște istoria așa cum a fost, cu speranță și credință că le va fi mai ușor să păstreze și să promoveze și ei ce este bine!

Bibliografie

1. Ludmila Tihonov: Politica statului sovietic față de cultele din RSS Moldovenească (1944-1965)
2. Arhimandrit Ambrosie Munteanu: Studiu despre istoricul mănăstirii Frumoasa
3. Dinu Rusu: Calvarul mănăstirilor basarabene
4. Alexandru Tănase: Chronos și Kairos în antichitatea greacă. România Literară.
5. P. Golu: Fundamentele psihologiei sociale.
6. Preot Vasile Țepordei: Preoții români din Basarabia torturați și omorâți de bolșevici. Literatură și Artă.
7. Antonina Sârbu: Mănăstiri basarabene, Chișinău, 1995
8. Dan Laurențiu. Privirea lui Orfeu. Editura Enciclopedică, 1995, București
9. Lucia Cuciureanu. N-am fost numai eroici și glorioși. 2007, Arca, revistă de cultură. Arad, 2007
10. Mircea Oliv: Logos, Izvorul
11. Ernest Bernea: Civilizația românească sătească. Editura Vremea, București, 2006
12. Ileana Popovici: Timp îndiguit, moarte eternă, Observator cultural, 2007
13. Mihail Sadoveanu: Pe drumuri basarabene, 1919
14. Visarion Puiu: Mănăstiri basarabene
15. Antonina Sârbu: Frumoasa, credință și hărnicie, un interviu cu Egumena Benedicta Mura, stareța mănăstirii Frumoasa: Ziarul de Gardă, 2007, Chișinău.
16. Jacques Serr și Oliver Clement: Starea de pocăință. 1977
17. Vitalie Munteanu: Circumstanțele redeschiderii mănăstirii Frumoasa din raionul Călărași. Septembrie-octombrie 1994.
18. Radu Constantin Miron. Apostolul Pavel și autodistrugerea.
19. Ion Druță. Ruga slavo-latină. Scrieri, vol.4, pag.475
20. Ectenia Mare.
21. Rugăciunea Litiei.

¹⁶ Rugăciunea Litiei.

¹⁷ Ectenia Mare.